Nr 59.

Ankom till riksdagens kansli den 28 maj 1929 kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 13 maj 1929 dagtecknad proposition nr 238, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad av föredragande departementschefen till nämnda statsrådsprotokoll angivits, till Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 överföra engagemang från Aktiebolaget Jordbrukarbanken.

Till åberopade statsrådsprotokollet har föredragande departementschefen i ärendet anfört följande:

»I skrivelse nr 64 anmälde 1923 års riksdag, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 136, å riksstaten för budgetåret 1923/1924 under utgifter för kapitalökning och rubriken »statens aktier» anvisat ett anslag, att utgå av lånemedel, av 15 miljoner kronor, att efter Kungl. Maj:ts beprövande användas för aktieteckning i ett för övertagande av Aktiebolaget Svenska lantmännens banks rörelse bildat bankaktiebolag.

Riksdagen uttalade härvid, bland annat, att, då riksdagen således ansett sig böra bifalla Kungl. Maj:ts förslag, detta emellertid skett under den uttryckliga förutsättningen, att den aktieteckning i ett bankföretag, som staten på grund av i detta fall föreliggande alldeles särskilda omständigheter ansåge sig böra företaga, icke finge anses innebära ett ställningstagande till den omstridda frågan om statens drivande av affärsbanksverksamhet. I anslutning till denna ståndpunkt ville riksdagen också såsom sin åsikt uttala, att oktroj för den nya banken borde begränsas till en tid av sex år utöver den del av löpande år, varunder banken kunde vara i verksamhet. Före oktrojtidens utgång borde riksdagen beredas tillfälle att taga ställning till frågan om bankens fortsatta bestånd. Slutligen ville riksdagen ej underlåta framhålla, att ett statsingripande i förevarande fall under inga omständigheter finge anses innebära ett erkännande av statens skyldighet att i allmänhet garantera insättarnas medel.

Kungl. Maj:t uppdrog härefter, dels den 23 mars 1923 åt Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 att medverka vid avvecklingen av Aktiebolaget Svenska lantmännens bank bland annat genom garanti för teckning och belåning av aktier till högst 5 miljoner kronor i det bankaktiebolag, som vore avsett att bildas för övertagande av Aktiebolaget Svenska lantmännens banks rörelse, dels den 28 mars 1923 åt statskontoret att för statens räkning verkställa teckning av aktier i det under bildning varande bankaktiebolaget till ett belopp av 15 miljoner kronor.

På framställning av bankens stiftare meddelade Kungl. Maj:t den 6 april 1923 tillåtelse för ett aktiebolag med firma Aktiebolaget Jordbrukarbanken att, under förutsättning att bolaget övertoge den bankrörelse, som dittills utövats av Aktiebolaget Svenska lantmännens bank, intill utgången av år 1929 driva bankrörelse. Enligt den i samband härmed av Kungl. Maj:t fastställda bolagsordningen för Aktiebolaget Jordbrukarbanken skulle bankens grundfond utgöra minst 20 miljoner kronor och högst 30 miljoner kronor samt fördelas i aktier, lydande å 100 kronor.

Sedan det mot minimikapitalet i den nya banken svarande antalet aktier, 200,000 stycken, tecknats, kom banken till stånd enligt beslut vid konstituerande stämma den 14 april 1923. Av nämnda antal aktier tecknade statskontoret för svenska staten 150,000 och Aktiebolaget Dur, ett dotterbolag till Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922, 49,981. Enligt beslut av 1928 års riksdag förvärvades sedermera för statsverkets räkning även den aktiepost om 49,044 aktier, som då tillhörde Aktiebolaget Dur. Av hela antalet aktier i banken, 200,000, äger staten sålunda för närvarande 199,044.

På förslag av Kungl. Maj:t förklarade 1928 års riksdag, att från dess sida invändning ej mötte mot fortsättande av Aktiebolaget Jordbrukarbankens rörelse efter utgången av år 1929. I den skrivelse, varmed riksdagen anmälde detta beslut, uttalade riksdagen, att i fråga om oktroj för berörda bankverksamhet, enligt riksdagens mening, icke förelåge skäl att påkalla prövning i annan ordning, än vad som gällde beträffande oktroj för övriga banker. I samma skrivelse yttrade riksdagen tillika, att den, i anslutning till vad departementschefen i propositionen i ämnet anfört, ansåge, att Kungl. Maj:t och riksdagen vore oförhindrade att under oktrojtiden besluta de förändringar med avseende å statens ställning som aktieägare i banken, som kunde befinnas lämpliga.

I samband med anmälan av sistnämnda riksdagsskrivelse beviljade Kungl. Maj:t den 9 november 1928 Aktiebolaget Jordbrukarbanken oktroj under ytterligare tio år eller intill utgången av år 1939.

Den 20 sistlidne april meddelade mig ordföranden i Jordbrukarbankens styrelse, att under intrycket av den oro, som vållats av vissa sparbankers och Aktiebolaget Stockholms hypotekskassas iråkade obestånd ävensom av vissa uttalanden i pressen, uttagningar under de närmast föregående dagarna ägt rum å insättarräkningar i banken i betydligt mer än normal utsträckning, och att, om sådana uttagningar skulle fortsätta och eventuellt taga ökad

omfattning, detta förhållande icke kunde annat än ingiva vissa farhågor med hänsyn till bankens verksamhet.

I anledning härav anmodade jag bankinspektören att skyndsamt verkställa undersökning av Jordbrukarbankens ställning. Den 29 april tillställdes mig den begärda utredningen.

Med utgångspunkt från bankens ställning den 31 mars 1929 verkställde bankinspektören i denna utredning en approximativ uppskattning av de förluster, vilka kunde befaras uppkomma å Jordbrukarbankens engagemang. Enligt sagda uppskattning kunde nämnda förluster i gynnsamt fall beräknas till 7,350,000 kronor och i ogynnsamt fall till 12,225,000 kronor. För att möta behovet av avskrivningar och risker funnes — förutom under året intjänad vinst — reserverade medel och övervärde å obligationer å tillhopa 834,000 kronor samt aktiekapitalet å 20 miljoner kronor.

I ett till mig överlämnat protokollsutdrag för den 4 maj 1929 anförde styrelsen för Jordbrukarbanken till belysande av bankens ställning bland annat, att banken vid sin tillkomst fått övertaga Aktiebolaget Svenska lantmännens banks tillgångar efter värden, som visat sig vara betydligt överskattade. Man syntes kunna uppskatta dessa övervärderingar till cirka 12 miljoner kronor, på vilket belopp banken sålunda icke haft någon ränteinkomst, och vilket belopp måste intjänas, innan bankens grundfond motsvarades av effektiva värden. Under de år, som banken drivit sin verksamhet, hade även uppkomna vinster använts för avskrivningsändamål, vilket — anför styrelsen vidare enligt nämnda protokollsutdrag — givetvis icke varit erforderligt, därest ovannämnda överskattning och därigenom förefintlig brist icke förelegat. Bankens vinster, som under normala förhållanden skulle hava varit fullt tillräckliga att lämna skälig ränta å det av staten insatta kapitalet, hade, tack vare den växande omfattningen av bankens rörelse, under de gångna verksamhetsåren uppgått till belopp, som möjliggjort för banken att å övertagna nödlidande engagemang m. m. avskriva cirka 6 miljoner kronor. Den på grund av ovannämnda övervärdering kvarstående bristen syntes kunna uppskattas till 5 à 6 miljoner kronor, beroende på vilken uppfattning man hyste angående framtidsutsikterna för vissa av de företag, vari bankens nödlidande engagemang vore tillfinnandes.

Sedermera har bankens styrelse erhållit anmodan att närmare uttala sig rörande frågan om de större engagemang, som styrelsen fann särskilt betungande för banken, samt angående storleken av de förluster, som styrelsen ansåg dessa engagemang kunna beräknas medföra. I det svar på denna förfrågan, som jag mottagit, har styrelsen förklarat, att styrelsen under ifrågavarande kategori hänför tre av bankens större engagemang. Huru stora förlusterna å dessa engagemang kunde komma att bliva vore givetvis svårt att beräkna, då detta i väsentlig grad kunde bliva beroende av konjunkturerna inom de olika områden, som berördes av engagemangen i fråga. Därest man ville räkna ytterst försiktigt, ansåge emellertid styrelsen, att förlusterna å dessa engagemang kunde beräknas till sammanlagt 5.5 mil-

joner kronor. Något omedelbart avskrivningsbehov av denna omfattning förelåge visserligen icke, men försiktigheten krävde, att man räknade med en dylik förlustrisk.

Departementschefen. Genom den värdering av Jordbrukarbankens tillgångar, vilken, på sätt jag nyss anförde, verkställts av bankinspektören, liksom ock av bankstyrelsens egna uttalanden torde få anses konstaterat, att bankens ekonomiska ställning för närvarande icke är tillfredsställande. Orsaken härtill torde visserligen till väsentlig del vara att söka i den mindre goda beskaffenheten av åtskilliga engagemang, som banken vid sin tillkomst nödgades övertaga från Aktiebolaget Svenska lantmännens bank, och som banken hittills icke lyckats avveckla eller sanera. Därtill torde dock i avsevärd grad även hava bidragit väsentliga utökningar av vissa nyss antydda engagemang ävensom andra affärstransaktioner, som banken efter sitt bildande ingått. Den oro för bankens fortsatta verksamhet, som från insättares sida och på andra håll kommit till uttryck, torde, förutom på en del i tidningspressen framförda uttalanden rörande bankens ställning, i betydande mån vara att återföra på de mellanhavanden, som banken haft med Aktiebolaget Stockholms hypotekskassa.

I den situation, som sålunda inträtt, syntes det mig ofrånkomligt att taga under övervägande de olika möjligheter, som kunde stå till buds till lösande av de uppkomna svårigheterna. Detta framstod för mig så mycket mera angeläget, som banken i vidsträckt omfattning är kreditgivare för den betydelsefulla kooperativa rörelse inom jordbruket, vilken är knuten till Svenska lantmännens riksförbund och dess underavdelningar i skilda delar av landet. De åtgärder, som kunde komma ifråga, hänföra sig antingen till en försäljning av statens aktieinnehav eller till ett förstärkande av bankens ställning genom anstalter av ett eller annat slag.

I avseende å spörsmålet om en eventuell försäljning av statens aktiepost tillåter jag mig erinra, att det var särskilda omständigheter, som föranledde, att staten vid bankens tillkomst inträdde såsom aktieägare i företaget, och att så sent som nästlidet år vid behandlingen av frågan om bankens fortsatta verksamhet från såväl föredragande departementschefens som riksdagens sida förutsattes möjligheten av att, om förlängd oktroj beviljades, Kungl. Maj:t och riksdagen kunde komma att under oktrojtiden besluta om förändring i fråga om statens ställning som aktieägare i banken.

I syfte att undersöka förutsättningarna för en försäljning, fann jag mig böra träda i förbindelse med representanter för ett antal större och mindre affärsbanker för att utröna, huruvida och på vilka villkor de ifrågavarande bankerna kunde vara villiga att övertaga statens aktiepost. Sedan bankerna — efter det Jordbrukarbankens styrelse på min anhållan berett tillfälle därtill — verkställt en granskning av bankens ställning, avgåvo bankerna anbud på förvärv av statens aktier. Berörda anbud innefattade förbehåll med avseende å överflyttandet av vissa engagemang. Med anledning härav

fortsattes förhandlingarna, varvid frågan om betryggande garantier för att jordbrukskooperationen i fortsättningen finge sitt legitima kreditbehov behörigen tillgodosett närmast utgjorde föremål för överläggningarna. Då det emellertid visade sig ovisst, huruvida inom erforderlig tid en för alla parter tillfredsställande lösning särskilt av detta viktiga spörsmål kunde uppnås, fann man sig med hänsyn till ärendets brådskande natur och den långt framskridna tiden samt de fortgående uttagen i banken böra uppgiva tanken på den ifrågasatta försäljningen av statens aktieinnehav.

Den utväg, som därefter återstod för frågans lösning, är, såsom nyss antytts, ett förstärkande av bankens ställning, i den utsträckning sådant finnes påkallat. I detta syfte synes möjlighet böra beredas att efter närmare prövning få avlyftade bankens engagemang med vissa låntagare. En dylik anordning torde lämpligen kunna genomföras sålunda, att engagemangen ifråga överflyttas å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 till de värden, vartill desamma av Jordbrukarbanken bokförts. Engagemangen böra sedermera efter hand avvecklas av Kreditkassan, i den mån som detta med minsta möjliga förlust för kassan låter sig göra.

Den omfattning, i vilken ett dylikt överflyttande av engagemang bör äga rum, torde få bliva beroende på närmare övervägande. I första hand lärer böra tagas under omprövning att överföra de engagemang, som styrelsen för Jordbrukarbanken åsyftat i sitt i det föregående återgivna uttalande. Sagda engagemang, med avseende å vilka styrelsen, såsom förut omnämnts, uppskattat förlustrisken till 5.5 miljoner kronor, äro, enligt vad jag inhämtat, i bankens räkenskaper bokförda till mellan 9 och 10 miljoner kronor. Påpekas må, att bland dessa engagemang icke ingå Jordbrukarbankens förbindelser med Svenska lantmännens riksförbund och dess underavdelningar. Sistnämnda engagemang torde böra kvarbliva hos Jordbrukarbanken.

Enligt beslut vid 1923 års riksdag skulle Kreditkassan få ikläda sig förbindelser intill ett belopp av 110 miljoner kronor. Efter avveckling av vissa av kassans tidigare engagemang uppgår beloppet av kassans nuvarande förbindelser till sammanlagt omkring 94.4 miljoner kronor. Den utvidgning, som nu ifrågasättes, skulle alltså rymmas inom nyssnämnda belopp av 110 miljoner kronor. Då emellertid 1926 års riksdag i sin skrivelse nr 189 uttalat, att riksdagen utginge ifrån att kassan icke ikläddes nya engagemang av beskaffenhet att kunna medföra ökad risk för staten, med mindre riksdagens medgivande först inhämtades, torde spörsmålet om den nu ifrågasatta utvidgningen av kassans verksamhet böra underställas riksdagen.

Därest i enlighet med vad nyss angivits vissa av Jordbrukarbankens engagemang överföras å Kreditkassan, torde följden bliva en ökning av förlusterna å kassans verksamhet. Då det i nuvarande läge icke låter sig göra att med någon säkerhet bedöma, i vilken omfattning en dylik överflyttning kommer att verkställas, eller till vilket belopp förluster därigenom komma att förorsakas, torde för närvarande böra anstå med äskande av medel för förlusternas täckande.»

Motioner. I samband härmed har utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren

nr 296 av herr *Björck* jämte tre av kammarens övriga ledamöter,

inom andra kammaren

nr 459 av herr *Lithander,*

nr 460 av herr *Laurin,*

nr 461 av *densamme.*

I motionen I:296 har hemställts, »att riksdagen vid bifall helt eller delvis till propositionen nr 238 ville uttala, det riksdagen förutsätter, att åtgärder från Kungl. Maj:ts sida vidtagas i syfte att de statliga monopolföretagen (Svenska tobaksmonopolet, Vin- & spritcentralen m. fl.) från och med den 1 juli 1929 och så länge staten innehar aktiemajoriteten i Aktiebolaget Jordbrukarbanken skola hava sina kontanta penningmedel innestående i nämnda bankinrättning.»

Motionen II:459 innehåller yrkande, »att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, med minsta möjliga förlust för statsverket, avyttra statens innehav av aktier i Aktiebolaget Jordbrukarbanken med iakttagande av, att statens eventuella förlust begränsas att röra sig inom den utgiftsram, som ifrågasättes i Kungl. Maj:ts proposition nr 238.»

Uti motionen II:460 föreslås, »att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att åstadkomma, att Tobaksmonopolet och Vin- & spritcentralen samt liknande företag överflytta sina räntebärande insättningar till Aktiebolaget Jordbrukarbanken.»

I motionen II:461 har hemställts, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att de engagement, som komma att överflyttas från Aktiebolaget Jordbrukarbanken till Kreditkassan av år 1922, icke måtte försäljas utan riksdagens hörande.»

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina förslag, tillåter sig utskottet att hänvisa till motionerna.

Utskottet. Såsom en väsentlig orsak till uppkomsten av den situation, vilken påkallat det i förevarande proposition framlagda förslaget om åtgärder beträffande Aktiebolaget Jordbrukarbanken, torde vara att betrakta vissa i viktiga avseenden ogrundade angrepp i tidningspressen, för vilka banken under den senaste tiden varit utsatt, och den oro, som därav framkallats bland bankens insättarklientel. Utskottet delar departementschefens uppfattning om nödvändigheten av att i nuvarande läge vidtaga åtgöranden i syfte att undanröja svårigheterna för bankens drift men har ansett sig icke kunna underlåta att framhålla, att därest från auktoritativt håll ett ingripande i god tid skett för att genom upplysningar angående bankens verkliga ställning motverka de gjorda angreppen och lugna oron bland insättarna, särskilda åtgärder i

berörda syfte enligt utskottets uppfattning med största sannolikhet skulle hava visat sig obehövliga.

Att starka skäl för ett dylikt ingripande förelegat, lider enligt utskottets förmenande intet tvivel. Av den utredning, som i ärendet förebragts, synes nämligen framgå, att bankens ställning ingalunda är eller varit sådan, att någon risk för insättarnas medel kunnat anses föreligga. Såsom departementschefen berört, hade Jordbrukarbanken visserligen vid sin tillkomst fått från Aktiebolaget Svenska lantmännens bank övertaga en del mindre goda engagemang, vilka banken hittills ej kunnat avveckla eller sanera; och vissa av dessa engagemang hava även efter den nya bankens bildande icke obetydligt utökats. Bankens styrelse har emellertid, enligt vad utskottet inhämtat, ansett sig hava skäl att hysa den förhoppningen, att om bankens verksamhet fått under några år fortgå utan störande inflytanden utifrån, en fortsatt strävan att tillrättalägga vissa företag, i vilka banken varit intresserad, skulle hava lett till en tillfredsställande konsolidering av bankens ställning.

Ett stöd för riktigheten av den uppfattningen, att bankens ställning icke kunnat giva anledning till farhågor beträffande insättarnas medel, föreligger i den uti propositionen omnämnda redogörelse, som bankinspektören den 27 april 1929 avgivit rörande den av honom på uppdrag av chefen för finansdepartementet verkställda undersökningen angående bankens ställning. Såsom i propositionen omförmälts, uppskattade bankinspektören i denna redogörelse — vilken hänförde sig till de vid tiden för undersökningens verkställande förhandenvarande förhållandena — förlusterna för banken i gynnsamt fall till 7,350,000 kronor och i ogynnsamt fall till 12,225,000 kronor. Bankinspektören anförde med avseende å dessa siffror, vilka betecknades som approximativa, att den större förlustsiffran vore en minimisiffra, om banken skulle försättas i likvidation och nödgas realisera sina tillgångar, medan den mindre siffran syntes ungefärligen svara mot det underskott, varmed en bank, som ville övertaga Jordbrukarbankens rörelse, borde räkna vid värdering av tillgångarna. Bankinspektören tillade emellertid i detta sammanhang, att omedelbart avskrivningsbehov syntes vara för handen endast beträffande vissa fordringar å tillhopa omkring 2,500,000 kronor. Till att möta ifrågavarande avskrivningar och risker funnes reserverade medel, övervärde å obligationer samt reservfond å sammanlagt 834,000 kronor ävensom aktiekapitalet å 20,000,000 kronor.

I betraktande av vad nu anförts rörande bankens ekonomiska ställning måste utskottet, icke minst med hänsyn till statens betydande ekonomiska intresse av ett ostört fortsättande av bankens verksamhet, finna det vara i hög grad beklagligt, att någon form icke kunnat utfinnas för att på ett tillräckligt tidigt stadium genom auktoritativt ingripande undanröja den oro bland bankens insättare, som medfört en betydande och hastigt fortgående minskning av bankens inlåning samt därigenom givit anledning till den nu föreliggande situationen. Till denna utskottets uppfattning bidrager även den omständigheten, att det efter utskottets förmenande, med hänsyn

till statens ställning såsom ägare av i det närmaste samtliga aktier i banken, måste anses praktiskt taget uteslutet, att en likvidation av banken eller en avveckling på annat sätt av dess verksamhet skulle kunna ifrågakomma under förhållanden, som kunna medföra risk för bankens insättare.

I den situation, som numera inträtt, lärer det emellertid, såsom redan i det föregående framhållits, få anses ofrånkomligt, att statsmakterna vidtaga särskilda åtgärder. Bland de utvägar, som kunde tänkas ifrågakomma för lösande av de uppkomna svårigheterna, har departementschefen till en början riktat uppmärksamheten på frågan om en försäljning av statens aktieinnehav i banken. Denna fråga har även upptagits i motionen II: 459. Med avseende å detta spörsmål vidhåller utskottet visserligen den uppfattning, som av 1928 års riksdag i samband med beslut om förlängd oktroj för banken uttalades beträffande möjligheterna att under oktrojtiden besluta de förändringar i fråga om statens ställning som aktieägare i banken, vilka kunde befinnas lämpliga. Enligt utskottets mening måste det emellertid anses självfallet, att tidpunkten för en prövning av frågan om aktieinnehavets försäljning bör väljas med särskild hänsyn tagen till förhandenvarande förutsättningar att tillgodose ej mindre statens betydande ekonomiska intressen i banken än även de speciella kreditbehov, vilkas tillgodoseende torde få anses såsom Jordbrukarbankens huvudsakligaste uppgift. Av en sådan ståndpunkt följer, att utskottet icke kan anse lämpligt, att försäljningsfrågan upptages till behandling under omständigheter, som kunna åt försäljningen giva prägeln av en i ett tvångsläge företagen realisation av statens tillgångar i banken.

Utskottet finner sig från nyss angivna utgångspunkter böra avstyrka bifall till det i motionen II: 459 framställda yrkandet, i vad detta kan anses innefatta förslag om försäljning under nuvarande förhållanden av statens aktieinnehav i Jordbrukarbanken.

Med den ståndpunkt, som utskottet sålunda intagit, har utskottet ansett sig ej kunna förorda annan lösning av den föreliggande frågan än att, i huvudsaklig anslutning till vad föredragande departementschefen tillstyrkt, åtgärder vidtagas för ett avlyftande från Jordbrukarbanken av vissa alltför tyngande engagemang i syfte att därigenom säkerställa ett fortsättande tillsvidare av bankens verksamhet. Departementschefen har härutinnan anfört, att möjlighet syntes böra beredas att efter närmare prövning få avlyftade bankens engagemang med vissa låntagare, vilken anordning lämpligen syntes kunna genomföras sålunda, att engagemangen i fråga överflyttades å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 till de värden, vartill desamma av Jordbrukarbanken bokförts. Den omfattning, i vilken ett dylikt överflyttande av engagemang borde äga rum, har ansetts böra bero på närmare övervägande. I första hand har synts böra tagas under omprövning att överföra de engagemang, som styrelsen för Jordbrukarbanken åsyftat i ett av departementschefen återgivet uttalande. Sagda engage-

mang, med avseende å vilka styrelsen uppskattat förlustrisken till 5.5 miljoner kronor, äro, enligt vad departementschefen meddelat, i bankens räkenskaper bokförda till mellan 9 och 10 miljoner kronor.

Utskottet har ansett sig böra biträda vad departementschefen sålunda föreslagit. Frågan, vilka engagemang, som skola överföras till Kreditkassan, torde emellertid böra göras till föremål för avtal mellan kassan och styrelsen för Jordbrukarbanken.

Beträffande det fortsatta förfarandet med de engagemang, som komma att bliva överflyttade till Kreditkassan, har departementschefen anfört, att desamma borde efter hand avvecklas av kassan, i den mån som detta med minsta möjliga förlust för kassan läte sig göra. Denna fråga har även upptagits till behandling i motionen II: 461, vari på anförda skäl påyrkats en hemställan från riksdagens sida, att ifrågavarande engagemang icke måtte försäljas utan riksdagens hörande. Utskottet håller för sin del före, att några närmare direktiv för närvarande icke kunna meddelas rörande frågan, huru med berörda engagemang i fortsättningen bör förfaras. Liksom beträffande de av Kreditkassan övertagna engagemangen i allmänhet är fallet, torde denna fråga böra bero på ett närmare övervägande i första hand från Kreditkassans sida. Att, såsom motionären synes åsyfta, göra en eventuell avveckling beroende av riksdagens medgivande, finner utskottet icke vara lämpligt.

Vad härefter angår de i motionerna I: 296 och II: 460 framställda yrkandena, vilka åsyfta ett uttalande från riksdagens sida i fråga om insättning i Jordbrukarbanken av medel från vissa monopolföretag med statligt inslag med flera liknande inrättningar, har utskottet ansett sig icke kunna tillstyrka, att riksdagen skulle meddela några direktiv i sådant hänseende. Ifrågavarande företags medelsplaceringar torde av företagens ledningar böra bedömas från rent affärsmässiga utgångspunkter, och vid ett sådant bedömande bör givetvis placering i Jordbrukarbanken komma under övervägande likaväl som placering i annan bank.

Vidkommande sättet för finansiering av den stödaktion, som utskottet i det föregående tillstyrkt, har utskottet ansett sig böra inhämta yttrande av styrelsen för Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922. Under hänvisning till en i yttrandet lämnad närmare redogörelse för dispositionen av kassans hypotek och ägda aktier m. m. har styrelsen anfört, att Kreditkassans nuvarande likviditet icke medgåve densamma att mot hypotek av fullgoda säkerheter upptaga lån i någon mera nämnvärd omfattning, varför kassan icke vore i tillfälle att, utan att densamma på annat sätt tillfördes medel, på sätt i propositionen förutsatts bidraga till stärkandet av Aktiebolaget Jordbrukarbankens ställning. Skulle emellertid Kreditkassans stöd för detta ändamål befinnas nödvändigt, ansåge styrelsen, att kassan lämpligast borde

beredas tillfälle härtill på så sätt, att den kredit å 50 miljoner kronor, som inrymts åt kassan i riksgäldskontoret och varå kassan hade att erlägga ränta endast i den mån, som överskottet å dess rörelse sådant medgåve, genom riksdagens beslut utökades med erforderligt belopp. Endast en på sådant sätt anordnad kredit syntes styrelsen lämpad för det ändamål, som med krediten avsåges, nämligen att avlyfta engagemang, vilka sannolikt kunde beräknas icke giva ränta och vilkas kapitalbelopp syntes få från början anses vara till avsevärd del osäkra eller förlorade.

Med hänsyn till vad Kreditkassans styrelse sålunda anfört har utskottet — efter att i frågan jämväl hava samrått med representanter för riksgäldsfullmäktige — ansett sig böra tillstyrka, att erforderlig utökning sker av den kredit, som för kassan öppnats i riksgäldskontoret. Detta torde böra ske på så sätt, att såsom ytterligare garantifond för Kreditkassan genom riksgäldskontorets försorg ställes till förfogande visst belopp i fyra och en halv procent statsobligationer, med rätt för kassan att hos riksgäldskontoret öppna kredit å motsvarande belopp på samma villkor, som gälla beträffande den tidigare till kassan beviljade krediten. Vad angår storleken av ifrågavarande ytterligare garantifond torde man för närvarande icke kunna exakt bedöma, vilken summa som kan erfordras för stödaktionen. Utskottet har emellertid, i anslutning till vad i det föregående yttrats, funnit sig kunna utgå från att ett belopp av 10 miljoner kronor skall bliva för ändamålet tillräckligt. Därest en utökning av kassans kredit i riksgäldskontoret med detta belopp icke skulle förslå för åtgärder i den utsträckning, som departementschefen förutsatt och utskottet tillstyrkt, lärer kassan icke sakna möjlighet att på annat sätt bereda ytterligare medel i den sannolikt mindre avsevärda omfattning, som kan visa sig behövlig.

Den lösning av frågan, som utskottet nu tillstyrkt, torde icke böra medföra någon höjning av det belopp, intill vilket Kreditkassan enligt statsmakternas hittillsvarande medgivanden må för stöd åt banker ikläda sig förbindelser eller 110 miljoner kronor. Vad departementschefen i ämnet upplyst lärer utvisa, att sådan höjning icke kan anses erforderlig.

Utskottet vill slutligen betona, att med vad i det föregående anförts beträffande Jordbrukarbankens ekonomiska ställning och därmed sammanhängande förhållanden ingalunda avsetts att uttala, att den politik, som av bankens ledning följts beträffande kreditgivningen m. m., i alla avseenden varit sådan, att den icke kan giva anledning till kritik. Ett bedömande av bankledningens hållning och de olika omständigheter, som föranlett densamma, är över huvud med föreliggande material icke möjligt och lärer ej heller i förevarande sammanhang vara påkallat. Självfallet är emellertid en klok och varsam ledning av den största betydelse för bankens fortsatta bestånd och utveckling.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

I) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å berörda motioner I: 296, II: 459 och II: 460, må

a) medgiva, att från Aktiebolaget Jordbrukarbanken må, i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet här ovan angivit, överföras engagemang till Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922; samt

b) besluta, att för ifrågavarande ändamål skall såsom ytterligare garantifond för Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 genom riksgäldskontoret tillhandahållas bolaget ett belopp av 10 miljoner kronor i av svenska staten utgivna 4 $^1/_2$ procent obligationer, dock utan rätt för bolaget att för stöd åt inhemska banker ikläda sig förbindelser utöver nu stadgat högsta belopp av 110 miljoner kronor; ävensom

II) att berörda motion II: 461, i den mån densamma icke kan anses besvarad genom vad utskottet i det föregående anfört, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 maj 1929.

På bankoutskottets vägnar:

C. E. SVENSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från **första** kammaren: herrar *C. E. Svensson, Pettersson* i Olovstorp, *Ström, Johansson* i Friggeråker, *Abrahamsson, Dalberg, Andersson* i Hedsta och *P. A. Larsson*;

från **andra** kammaren: herrar *Winkler, Borggren, Wikström, Ryberg, Lovén, Svensson* i Betingetorp, *Höglund* i Göteborg och *Leffler*.

Reservation:

av herrar *Andersson* i Hedsta, *P. A. Larsson, Winkler, Svensson* i Betingetorp och *Leffler*, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»Utskottet delar departementschefens uppfattning om nödvändigheten av att i nuvarande läge vidtaga åtgöranden i syfte att undanröja svårigheterna för Jordbrukarbankens drift.

Bland de utvägar, som kunde tänkas ifrågakomma för lösande av de uppkomna svårigheterna, har departementschefen till en början riktat uppmärksamheten på frågan om en försäljning av statens aktieinnehav i banken. Denna fråga har även upptagits i motionen II: 459. Med avseende å detta spörsmål vidhåller utskottet den uppfattning, som av 1928 års riksdag i samband med beslut om förlängd oktroj för banken uttalades beträffande möjligheterna att under oktrojtiden besluta de förändringar i fråga om statens ställning som aktieägare i banken, vilka kunde befinnas lämpliga. Enligt utskottets mening måste det anses självfallet, att, därest så låter sig göra, tidpunkten för en prövning av frågan om aktieinnehavets försäljning bör väljas med särskild hänsyn tagen till förhandenvarande förutsättningar att tillgodose ej mindre statens betydande ekonomiska intressen i banken än även de speciella kreditbehov, vilkas tillgodoseende torde få anses såsom Jordbrukarbankens huvudsakligaste uppgift.

Utskottet finner sig — — — kan anses erforderlig (lika med utskottets utlåtande sid. 8—10).

Utskottet vill slutligen betona, att utskottet, vad angår Jordbrukarbankens ekonomiska ställning och därmed sammanhängande förhållanden, ingalunda anser sig böra uttala, att den politik, som av bankens ledning följts beträffande kreditgivningen m. m., i alla avseenden varit sådan, att den icke kan giva anledning till kritik. Ett bedömande av — — — bestånd och utveckling.» (i icke återgiven del lika med utskottets utlåtande sid. 10).

Stockholm, Isaac Marcus Boktryckeri-Aktiebolag, 1929.